

процесс зеркального отображения субъектов деятельности по содержанию и функциям может выступать или репродуктивно-регрессивной или продуктивно-прогрессивной в своих возможностях.

Механизмы формирования различных видов рефлексии, а также ее фундаментальной роли в развитии самоофективности учителей освещены в данной статье.

Ключевые слова: рефлексия, самоофективность, рефлексивный критицизм, Я-концепция, когнитивный механизм, проблемно-конфликтные ситуации, самоанализ, самооценивание, оценочно-рефлексивная сфера.

Bondar V., Makarenko I. Reflection in the system of management development of teacher's self-efficiency

Reflection, as a reaction to integrated response of other human psychic spheres, was attributed by many authors the leading role in the process of developing teacher's self-efficiency. The familiar arguments were based on the fact that reflection, on the one hand, realizes itself as the inner capability of the human nervous system, to consider oneself by contents and acts of the human own consciousness for better understanding of the process herein. It is the mechanism of self-reflection that builds up the inner experience, the inner human world that is based on our senses of perception.

On the other hand, the reflection is not only management of acquired experience along with self-understanding to adequately think, reckon, make right decisions, and act in corresponding situations, but it is also the consideration of human knowledge and estimation of objective-reflective relations, emotive reactions, cognitive patterns, valued and motivated attitudes towards other interactive subjects.

Reflection, as a process of double, mutual, mirror image of active subjects by content and functions, is capable to be either reproductive-regressive or productive-progressive. This double role of reflection is crucial in the processes of mobilizing motivation, intellectual resources, behavioral efforts to exercise control over the events that exert an influence on the human life activity, including the progressive, personal and professional development.

The present article deals with mechanisms of different kinds of reflection and its fundamental role in developing teacher's self-efficiency.

Apart from that, the emphasis is laid on the importance of explicit connections between the human ability to correctly evaluate their own demands, interests, possibilities and the intensity of their self-development.

In the paper, the reflective component of teacher's self-efficiency that enables them to raise self-awareness and estimate the effectiveness of their activity not only for "oneself", but also for others is presented and characterized.

Key words: reflection, self-efficiency, reflective criticism, conception, cognitive mechanism, problematic and conflict situation, self-analysis, self-evaluation, evaluative-reflective sphere.

Стаття надійшла до редколегії 17. 12. 2017

УДК 37:82:003. 07

Олена БОРТНІКОВА

здобувач кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна
e-mail: bortnikova@meta.ua

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ФІЛОСОФСЬКИХ, ПСИХОЛОГІЧНИХ, ЕКОНОМІЧНИХ І ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВИХОВАННЯ АДАПТИВНОГО СТИЛЮ ЛІДЕРСТВА ОСОБИСТОСТІ

У статті на міждисциплінарному рівні відтворено еволюцію ідей виховання адаптивного стилю лідерства особистості. Зауважується, що питання реалізації лідерського потенціалу людини ставали предметом інтересу мислителів з часів древніх цивілізацій Сходу. Акцентується на характерних особливостях у трактуванні стилю лідерства у різні історичні епохи, від Стародавнього Сходу, Античності, Середньовіччя, Відродження і Реформації до Просвітництва, Нового і Новітнього часу. При описі досліджуваного феномену використовуються надбання мислителів і учених різних галузей знання та наук таких як філософія, економіка, соціологія, політологія, психологія, лідерологія і педагогіка.

Ключові слова: стиль лідерства, еволюція ідей виховання особистості, адаптивні здатності лідера, уміння застосовувати стиль лідерства адекватний ситуації.

В умовах прогресу високотехнологічної цивілізації, динамічних суспільно-політичних та соціально-економічних змін у світовому та національному вимірі зростає роль і значення освітніх ін-

ституцій, які покликані готувати висококваліфікованих фахівців здатних чутливо реагувати на вимоги часу, середовища і конкретних ситуацій. Такі фахівці мають не тільки володіти глибоким

знаннями, професійними вміннями і навичками а й керуватись мотивом високих досягнень, прагненням до лідерства, завойовувати провідні позиції в обраній предметній галузі, мати розвинену здатність до управління та організаторської роботи і, найважливіше, відзначатись моральністю, патріотичною налаштованістю та гуманістичними поглядами і переконаннями. Зважаючи на усе це, українська школа на етапі професійної підготовки має прищеплювати майбутнім фахівцям лідерські якості та розвивати їх адаптивність у підборі способів взаємодії з оточенням. З огляду на це, особливої актуальності набувають питання реконструкції генези ідей виховання адаптивного стилю лідерства особистості. Результатом цього пошуку стануть теоретичні надбання і практичні поради суб'єктам виховної роботи для училищ, коледжів університетів.

Аналіз сучасних досліджень свідчить, що проблемою виховання лідерських якостей, реалізації лідерського потенціалу особистості займались як зарубіжні, так і українські учені. Серед зарубіжних виділимо таких лідерологів і психологів: А. Адлер, К. Аргіріс, Е. Богардус, Е. Берн, Р. Бояцис, А. Вендов, В. Врум, В. Гончарова, Е. Ейнарсена, О. Євтіхова, М. Кетс де Вріс, Р. Кеттел, Т. Кучмарські, С. Кучмарські, Е. Маккі, А. Маслоу, У. Мітчел, Г. Олпорт, А. Петровський, Р. Стогділл, Л. Шалагінова, В. Шейнов. Серед національний педагогів що розробляли теоретичні і методичні засади виховання лідерських якостей слід відмітити Д. Алфімова, С. Білецького О. Василькову, А. Давидову, О. Косенчука, Ю. Кращенко, О. Маковського, Н. Мараховську, В. Мороза А. Семенова, Р. Сопівника, Г. Тітова, В. Ягоднікову та ін.

Мета статті полягає у ретроспективному аналізі та узагальненні філософських, психологічних, економічних і педагогічних ідей виховання адаптивного стилю лідерства особистості.

Німецький соціолог Макс Вебер запропонував науковій думці поняття «стиль життя» [1, 320]. Сьогодні учені трактують стиль лідерства як індивідуально-типові особливості цілісної, відносно стійкої системи способів, методів, прийомів впливу керівника на колектив з метою ефективного і якісного виконання управлінських функцій [2].

Взагалі, лідер, з доісторичних, давніх часів оповивався містичним ореолом у зв'язку із чим людство завжди цікавилось цим провідними постатями, які здатні забезпечувати домінування власної волі над волею інших. Так, Сідхартхи Гаутама Шикьямуні наголошував, що управляють іншими завдяки мудрості та добротності, безпристрасному ставленню до людей що узгоджується з гуманістичним стилем лідерства [3, 9–13]. Ки-

тайський філософ Конфуцій, що тільки обрані люди «сини неба» можуть управляти іншими [4, 13–16]. Конфуцій стверджував, що праобразом лідера є батько, який добре володіє собою, поважає інших керуючись «золотим правилом моралі» (поводься з іншими так, як би ти хотів, щоб поведи- лися з тобою). Конфуцій вважав що лідер знаходить усе необхідне в собі та стимулює прояв кращих якостей людей, які тебе оточують [5]. Доповнює цю точку зору погляд правителя області Шан, відомого древньокитайського державного діяча і реформатора який наголошував, що змістом лідерського стилю є діяльність правителя спрямована на організацію землеробської праці, оборони і військових походів. Шан-Ян різко засуджував тих правителів, які вдаються до демагогії і обману [6, 16–19].

У Добу Античності Демокрит наголошував, що пристойність вимагає «підкорення закону, владі і розумовим перевагам... за самою природою управляти властиво кращому» [7], а Платон вважав, що лідерський стиль залежить від особливостей душі людини. Душа, стверджував Платон, може бути розумна, вольова та чуттєва. Звідси античний мислитель виводив три стилі життя: перший – філософи, які управляють державою спираючись на розум і моральну чистоту; другий – військові – це мужні, вольові люди здатні захистити державу від агресора; третій – ремісники, які займають матеріальним виробництвом [8].

Яскравий представник періоду римської античності Марк Тулій Цицерон у трактаті «Про державу» зауважив, що держава така, як характер і воля того, хто нею управляє. Тут філософ підкреслює зумовленість стилю лідерської поведінки особистісними якостями [9].

У добу Середньовіччя Отці церкви (Василій Великий, Григорій Богослов, Іван Золотоуст), а також Августин Блаженний і Фома Аквінський вважали достойними керівних посад глибоко віруючих людей, які дотримуються Законів Божих і доносять Слово Боже до народу [Кравець В. П. Історія].

В епоху Відродження і Реформації стара схоластична систем виховання була піддана нищівній критиці, що знайшло свій вияв у працях Себастьяна Брандта, Еразма Роттердамського, Франческо Петрарки, Франсуа Рабле які висміювали середньовічну школу та схоластичні методи виховання, відстоювали гуманістичні ідеї щодо самореалізації людини [11].

Протестантський рух XV–XVI ст. у Західній Європі наголошував на важливості успішної самореалізації людини, як вияву Божого Благословення життєвого стилю, заохочував підприємливість, винахідливість і креативність особистості [12, 275–280].

Яскравий представник філософської і політичної думки Відродження Ніколо Мак'явеллі вважав що спосіб управління успішного лідера базується на принципі «мета виправдовує засоби». Мислитель підкреслює, що «великі справи вершили саме ті владарі, котрі не дуже пам'ятали про свої обіцянки, уміли спритно дурити простаків і, зрештою, подужали тих, хто покладався на чесність... Щоб показати, скільки угод про замирення, скільки обіцянок стали через віроломство владарів непотрібними папірцями, порожнім звуком, за прикладом не треба далеко ходити. Хто спритніше за інших зумів діяти по-лисячому, той і виграв» [13, 463].

Ніколо Мак'явеллі виділив два головні стилі, що має культивувати успішний правитель. Мислитель зазначає, що «...із усіх звірів нехай правитель уподібниться двом: леву і лисиці. Лев боїться капканів, а лисиця вовків, відповідно треба бути подібним до лисиці, щоб вміти обійти капкани, і до лева, щоб відлякати вовків. Той, хто завжди подібний до лева, може не помітити капкана» [14, 98].

У добу Нового часу Жан Боден вважав, що лідер це особа яка наслідує роль батька у сімейних стосунках [15, 689–695]. Італійський мислитель Ч. Ломброзо акцентував увагу на тому, що маса шукає для натхнення особливих людей – героїв, енергійних, але психічно ненормальних [16], а Густав Лебон підкреслив, що лідер відрізняється від маси здатністю до продукування нової якості, він творець неповторних оригіналів [17].

Вищезгаданими мислителями виділяються певні властивості, якості лідера, що визначають стиль його поведінки з послідовниками і оточенням. Уже в 30-х 40-х роках минулого століття розпочинаються дослідження власне стилю керівництва. Американським психологом Куртом Левіним були виокремлені і описані три стилі керівництва: демократичний, авторитарний, ліберальний [18, 65; 19; 20].

У науковій літературі виділяють різновиди демократичного стилю. Перший – консультативний – коли лідер довіряє послідовникам, радиться з ними, намагається використовувати усе краще з того, що вони пропонують при цьому застосовується в основному заохочення, вкрай рідко покарання. Другий – партисипативний – лідери повністю довіряють послідовникам, завжди їх слухають і використовують усі конструктивні пропозиції, організують широкий обмін інформацією, залучають послідовників до вибору цілей і контролю результатів діяльності. При цьому відповідальність за реалізацію управлінських рішень не перекладають на послідовників [19, 32].

Відомо, що виділені стилі лідерства вкрай часто зустрічаються у чистому вигляді і важко

сказати, який із стилів буде ефективнішим. Це залежить від ситуації, що визначається цілою низкою змінних (компетентність послідовників, міра структурованості завдання, ставлення послідовників до лідера, бажання послідовників виконувати групове завдання тощо). Наприклад, у кризових ситуаціях, коли необхідно вирішувати певні завдання швидко і за визначеним алгоритмом, – ефективнішим буде авторитарний стиль. У ситуаціях коли завдання слабо структуроване, а послідовники мають високий рівень компетентності і бажання працювати – ефективнішим буде демократичний, залучаючий стиль лідерства.

У менеджменті і бізнесі стилі лідерства досліджувались Ф. Фідлером, який розробив ситуаційну модель лідерства. Ф. Фідлер вважав, що стиль конкретного лідера залишається стабільним і не змінюється відповідно до ситуації. Її визначають три змінні: відносини «керівник-підлеглі»; структура задачі (цілі, шляхи досягнення, можливий варіант реалізації); позиційна влада (як впроваджуються рішення, насамперед стосовно підлеглих). Базуючись на цих змінних Ф. Фідлер виділяє вісім варіантів ситуацій для аналізу стилю лідерства. Фідлер розробив перелік факторів (пунктів) зі значенням від «1» до «-1», де одиниці відповідає висока оцінка степені зв'язку з послідовниками, а «-1» – низька степінь зв'язку з послідовниками. На основі цього визначалось ставлення лідера до підлеглих і до виробництва. Відповідно виділяють стиль зорієнтований на побудову стосунків і стиль зорієнтований на виконання завдання. Ф. Фідлер [22]

Натомість А. Петровський зауважує на стилі лідерства, у зв'язку з опосередкуванням міжособистісних відносин членів групи змістом спільної соціально-корисної діяльності. Враховуючи це, можуть бути виділені чотири стилі взаємовідносин між лідером (керівником) і групою (колективом): 1) максимум централізації і максимум демократизації; 2) максимум централізації і мінімум демократизму; 3) демонструє мінімум централізації максимум демократизації; 4) мінімум централізації і мінімум демократизації [23, 130–132].

Ренсис Лейкер виділив чотири стилі управління: 1) експлуататорсько-авторитарний, 2) доброзичливо-авторитарний, 3) консультативно-демократичний 4) демократичний (учасницький) [18, 70]. Ренсис Лейкерт вважає найуспішнішим і ефективним четвертий стиль заснований на участі підлеглих у всіх організаційних і виробничих процесах.

Учені Техаського університету Роберт Блейком і Джейн С. Моутон розробили концепцію «управлінської решітки» у якій аналізується співвідношення уваги керівника до людей і до виробництва. На

основі цього виділяється і описується 5 стилів лідерства: «страх перед бідністю»; «управління в стилі заміського клубу»; «влада – підпорядкування»; «менеджмент завдань»; «групове управління» [24].

Обґрунтовану класифікацію стилів лідерства у політиці дають російські вчені. Так Д. Ольшанський за ступенем домінування тих чи інших якостей виділив: параноїдальний, демонстративний, компульсивний, депресивний і шизоїдний стилі [25, 97].

Д. Белл використовуючи такі критерії як постановка мети, прийняття рішень, зворотній зв'язок, вирішення спірних питань, схильність до спілкування виділив 5 стилів лідерства: командир; агресор; ухилянт; догоджальник; актор; реалізатор [18, 72–73].

Не виявивши ідеального стилю лідерства дослідники прийшли до висновку, що умовою ефективного впливу на послідовників буде їх підтримка, що базується на емпатії. У результаті виділено два важливі лідерські стилі: гуманістичний – представлений теоріями обслуговуючого лідерства («Servant leadership» – розроблена американським теологом і бізнес-консультантом Робертом Грінліфом) та лідерства заснованого на ціннісному обміні (розроблена польськими ученими Томасом та Сюзан Кучмарські).

Обслуговуючий стиль лідерства – це альтруїстична модель управління за якої лідер вибирає своїм головним покликанням служіння послідовникам («хороший лідер – насамперед слуга»). Задача лідера полягає в організації досягнення спільних цілей шляхом підтримки і допомоги членам групи у підвищенні рівня їх добробуту, творчому розвитку і самореалізації. Цей стиль лідерства тісно пов'язаний із теорією дистрибутивного, розосередженого лідерства, коли кожен на своєму місці найкращим чином виконує свою частку виробничого завдання і вважається лідером (П. Гронн, Дж. Спілейн) [26, 75–99].

Стиль лідерства на основі ціннісного обміну описали Сюзан і Томас Кучмарські. Цей стиль спирається на концепцію «стейкхолдерства» (власник долі капіталу, підприємства). При цьому лідер веде за собою послідовників завдяки цінностям якими від володіє (знання, спосіб ефективного управління, високий рівень культури, моральна чистота, вміння взаємодіяти з оточенням, надавати потребуючим дієву допомогу у досягненні акме тощо). Автори цієї теорії стверджують що лідерський стиль на основі ціннісного обміну передбачає таке управління, яке дозволяє кожному члену організації проявляти і розвивати свої лідерські здатності. При цьому висувається два важливі постулати: 1) лідерський вплив сприяє підвищенню рівня професіоналізму послідовників;

2) лідерству заснованому на цінностях можна і необхідно навчитись у процесі діяльності та інтеграції. Сама ж ідея стейкхолдерства перетворює жорстку субординовану формулу «лідер-послідовники» в багатополярну управлінську систему, де стейкхолдери виступають активними учасниками лідерського процесу [18, 44–47].

Деструктивний стиль лідерства, знаходить своє відображення в однойменній теорії розробленій норвезьким ученим С. Ейнарсеном. Це негативний, антигуманний стиль. Він культивується ватажками злочинних угруповань [27, 117].

Отже, лідерами лідерством і різними його стилями людство цікавилось із найдавніших часів. У добу Стародавнього Сходу мислителі відзначали що іншими управляють завдяки мудрості і добродійності (Будда); тільки «сини неба» наслідують батька і можуть управляти іншими (Конфуцій); змістом лідерського стилю є діяльність правителя спрямована на організацію землеробської праці, оборони і військових походів (Шан-Ян). За часів Античності: вважалося, що закон, влада і розумові переваги визначають хто стане лідером (Демокрит); виділено три типи (стилі) лідера: філософ, воїн, ремісник (Платон); вважалося, що держава така, як характер і воля того, хто нею управляє (Цицерон). У добу Середньовіччя Отці церкви, богослови і теологи вважали достойними керівних посад глибоко віруючих людей, які дотримуються Законів Божих і доносять Слово Боже народу. В епоху Відродження і Реформації стара схоластична систем виховання була піддана нищівній критиці. Протестантський рух XV–XVI ст. у Західній Європі наголошував на важливості успішної самореалізації людини, як вияву Божого Благословення життєвого стилю, заохочував підприємливість, винахідливість і креативність особистості. У добу Відродження вважалося, що управління успішного лідера базується на принципі «мета виправдовує засоби» (Н. Макіавеллі). У Новий час акцентувалось: маса шукає для натхнення особливих людей – героїв, енергійних, але психічно ненормальних (Ч. Ломброзо); лідер відрізняється від маси здатністю до продукування нової якості, він творець неповторних оригіналів (Г. Лебон). У Новітній час Куртом Левіним були виокремлені і описані три стилі керівництва: демократичний, авторитарний, ліберальний, а у теоріях менеджменту і бізнесу стилі лідерства досліджувались Ф. Фідлером (стиль зорієнтований на відносини і на завдання), Ренсисом Лейкертом (виділив чотири стилі управління: експлуататорсько-авторитарний, доброзичливо-авторитарний, консультативно-демократичний, демократичний). Учені Техаського університету

Роберт Блейком і Джейн С. Моутон виділили і обґрунтували 5 стилів керівництва, або лідерства: «страх перед бідністю»; «управління в стилі заміського клубу»; «влада – підпорядкування»; «менеджмент завдань»; «групове управління».

Особливої уваги заслуговують два важливі лідерські стилі: гуманістичний – представлений теоріями обслуговуючого лідерства («Servant leadership») – розроблена американським теологом і

бізнес-консультантом Робертом Грінліфом) та лідерства заснованого на ціннісному обміні (розроблена польськими ученими Томасом та Сюзан Кучмарські). Антиподом цих стилів лідерства є деструктивне лідерство (С. Ейнарсен).

Перспективами подальших досліджень може бути розробка методик і технологій виховання здатності застосування гуманістичних стилів лідерства.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 376 с.
2. Журавлев А. Л. Индивидуальный стиль руководства производственным коллективом / А. Л. Журавлев, В. Ф. Рубахин, В. Г. Шорин. — М. : ИУНХ, 1976. — 120 с.
3. Буддизм. Извлечения из буддийских писаний // История вчень про державу і право: хрестоматія для юридичних вищих навч. закладів і факультетів / уклад. та заг. ред. проф., д-ра істор. наук Г. Г. Демиденко. — Х. : Право, 2005. — 910 с.
4. Конфуций. Жизнь и его учения // История политических и правовых учений : хрестоматія / [сост. проф., д-р. ист. наук Г. Г. Демиденко]. — Харьков : Факт, 1999. — 1080 с.
5. Конфуций. Суждения и беседы / Конфуций. — Спб. : Азбука, 2015. — 224 с.
6. Книга правителя области Шан // История политических и правовых учений : хрестоматія / [сост. проф., д-р. ист. наук Г. Г. Демиденко]. — Харьков : Факт, 1999. — 1080 с.
7. Виц Б. Б. Демокрит / Б. Б. Виц. — М. : Мысль, 1979. — 212 с.
8. Платон. Государство : собрание сочинений в 4 т. / Платон. — М., 1994. — 423 с.
9. Цицерон М. Т. Диалоги. О государстве. О законах / М. Т. Цицерон. — М. : Наука, 1966. — 120 с.
10. Кравець В. П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва : навч. посіб. для студентів пед. навч. закладів / В. П. Кравець. — Тернопіль, 1996. — 436 с.
11. Рабле Франсуа. Гаргантюа і Пантагрюель // Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія : навчальний посібник / Укладачі і автори вступних статей Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна ; заг. ред. Є. І. Ковеленко. — Київ, Центр навчальної літератури, 2006. — С. 65—77.
12. Вебер М. Избранные произведения / Макс Вебер: Пер. с нем. / Сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; Предисл. П. П. Гайденко. — М. : Прогресс, 1990. — 808 с. ; С. 275—280.
13. Мак'явеллі, Нікколо. Флорентійські хроніки; Державець / Нікколо Мак'явеллі Пер. з іт. А. Перепаді; Худож.-ілюстратор І. І. Яхін; Худож.-оформлювачі Б. П. Бублик, В. А. Мурликін. — Харків : Фоліо, 2007. — 511 с.
14. Макиавеллі Нікколо. Государь // История политических и правовых учений : хрестоматія / [сост. проф., д-р. ист. наук Г. Г. Демиденко]. — Харьков : Факт, 1999. — С. 97—105.
15. Боден Ж. Шесть книг о государстве // Антология мировой политической мысли : в 5 т. Т. 2. М., 1999. — С. 689—695.
16. Ломброзо Ц. Гениальность и помешательство. Параллель между великими людьми и помешанными / Ц. Ломброзо. — С.-Петербург : Изд. Ф. Павленкова. — 242 с.
17. Лебон Г. Психология народов и масс / Гюстав Лебон ; пер. с франц. — Челябинск : Социум, 2010. — 378 с.
18. Евтихов О. В. Стратегии и приемы лидерства : теория и практика / О. В. Евтихов. — СПб. : Речь, 2007. — 238 с.
19. Шалагинова Л. В. Психология лидерства / Шалагинова Л. В. — СПб. : Речь, 2007. — 464 с. С. 27
20. Рогов Е. И. Психология группы / Е. И. Рогов. — М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. — 430 с.
21. Беляцкий Н. П. Менеджмент. Основы лидерства : учеб. пособ. / Н. П. Беляцкий. — Мн. : Новое знание, 2002. — 250 с.
22. Fiedler F. E. A Theory of leadership / F. E. Fiedler. — New York : McGrawHill, 1967. — 371 p.
23. Петровський А. В. Личность. Деятельность. Коллектив / А. В. Петровский. (Над чем работают, о чем спорят философы). — М. : Политиздат, 1982. — 255 с.
24. Стил і типологія лідерства. Соціальна психологія — Орбан-Лембрик Л. Б. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/81325-stil-tipologiya-lderstva.html>. — Назва з екрану.
25. Шейнов В. П. Психология лидерства и власти / Виктор Павлович Шейнов. — М. : Ось-89, 2008. — 608 с.
26. Сопівник Р. В. Формування лідерських якостей майбутніх фахівців агропромислової галузі / Р. В. Сопівник // Виховання особистості в контексті професійної підготовки студентів аграрних вищих навчальних закладів. Колективна монографія / [С. М. Ніколаєнко, В. Д. Шинкарук, Р. В. Сопівник, І. М. Буцик, О. В. Васюк, С. В. Виговська, І. В. Зайченко, А. А. Каленський, Л. В. Канішевська, В. А. Кручек, Л. М. Маценко, Г. П. Шевченко; за заг. ред. проф. С. М. Ніколаєнко]. — Київ-Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2015. — С. 75—99.
27. Бендас Т. В. Психология лидерства : учеб. пособ. / Т. В. Бендас. — СПб. : Питер, 2009. — 448 с.

References

1. Honcharenko S. (1997) Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk. K. : Lybid. 376.
2. Zhuravlev A. L., Rubakhyn, V. F., Shoryn V. H. (1976) Yndyvydualnyi styl rukovodstva proyzvodstvennym kollektivom. M. : YUNKh. 120.
3. Demydenko N. H. Buddyzm. Yzvlecheniya yz buddyyskykh pysanyi. Istoriia vchen pro derzhavu i pravo: khrestomatiia dlia yurydychnykh vyshchykh navch. zakladiv i fakultetiv. Kh. : Pravo. 910.
4. Konfutsyi (1999) Zhyzn y eho ucheniya. Ystoryia polytycheskykh y pravovykh ucheniy : khrestomatiia. — Kharkov : Fakt. 1080.
5. Konfutsyi (2015) Suzhdeniya y besedy. Spb. : Azbuka. 224.

6. Knyha pravytelia oblasti Shan (1999) Ystoryia polytycheskykh y pravovykh uchenyi : khrestomatiia. Kharkov : Fakt. 1080.
7. Vyts B. B. (1979) Demokryt. M. : Mysl. 212.
8. Platon (1994) Hosudarstvo : sobrane sochynenyi v 4 t. M. 423.
9. Tsytseron M. T. (1966) Dyalohy. O hosudarstve. O zakonakh. M. : Nauka. 120.
10. Kravets V. P. (1996) Istoriia klasychnoi zarubizhnoi pedahohiky ta shkilynystva Navch. posib. dlia studentiv ped. navch. zakladiv. Ternopil. 436.
11. Rable Fransua (2006) Harhantua i Pantahriuel. Istoriia zarubizhnoi pedahohiky. Khrestomatiia. Zah. red. Ye. I. Kovel'enko. K. : Tsent' navchalnoi literatury. 65-77.
12. Veber M. (1990) Yzbrannye proyzvedeniya. M. : Prohress. 275-280.
13. Makiavelli Nikkolo (2007). Florentiiski khroniky; Derzhavets. Kharkiv: Folio. 511.
14. Makyavelly Nykolo (1999). Hosudar. Kharkov: Fakt. 97-105.
15. Boden Zh. (1999) Shest knyh o hosudarstve. Antolohyia myrovoy polytycheskoi mysly. 5 t. T. 2. M. 689 – 695.
16. Lombrozo Ts. (1999) Henyalnost y pomeshatelstvo. Parallel mezhdz velykymy liudmy y pomeshanymy. S.-Peterburh: Yzd. F. Pavlenkova. 242.
17. Lebon H. (2010) Psykholohyia narodov y mass. Cheliabynsk : Sotsyum. 378.
18. Evtykhov O. V. (2007) Stratehy y pryemy lyderstva : teoriya y praktyka. SPb. : Rech. 238.
19. Shalahynova L. V. (2007) Psykholohyia lyderstva. SPb. : Rech. 464.
20. Rohov E. Y. (2007) Psykholohyia hruppy. M. : VLADOS. 430.
21. Beliatskyi N. P. (2002) Menedzhment. Osnovy lyderstva: ucheb. posob. – Mn. : Novoe znanye. 250.
22. Fiedler F. E. (1967) A Theory of leadership. New York: McGrawHill. 371.
23. Petrovskyi A. V. (1982) Lychnost. Deiatelnost. Kollektiv. M. : Polytyzdat. 255.
24. Styli i typolohyia lyderstva. Sotsialna psykholohyia – Orban-Lembryk L. B. Rezhym dostupu: <http://westudents.com.ua/glavy/81325-stil-tipologya-lderstva.html> – Nazva z ekranu
25. Sheinov V. P. (2008) Psykholohyia lyderstva y vlasty. M. : Os-89. 608.
26. Sopivnyk R. V. (2015) Formuvannia liderskykh yakosti maibutnykh fakhivtsiv ahropromyslovoi haluzi. Vykhovannia osobystosti v konteksti profesiinoi pidhotovky studentiv ahrarynykh vyshchykh navchalnykh zakladiv. Kolektyvna monohrafiia. Kyiv-Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M. M. 75-99.
27. Bendas T. V. (2009) Psykholohyia lyderstva: ucheb. posob. SPb. : Pyter. 448.

Бортникова Е. В. Ретроспективный анализ философской, психологической, экономической и педагогических идей воспитания адаптивного стиля лидерства личности

В статье на междисциплинарном уровне реконструировано эволюцию идей воспитания адаптивного стиля лидерства личности. Отмечается, что вопрос реализации лидерского потенциала человека становились предметом интереса мыслителей со времен древних цивилизаций Востока. Акцентируется на характерных особенностях в трактовке стиля лидерства в разные исторические эпохи, от Древнего Востока, Античности, Средневековья, Возрождения и Реформации до Просвещения, Нового и Новейшего времени. При описании исследуемого феномена используются достижения мыслителей и ученых различных отраслей знания и наук таких как философия, экономика, социология, политология, психология, лидерология и педагогика.

Ключевые слова: стиль лидерства, эволюция идей воспитания личности, адаптивные способности лидера, умение применять стиль лидерства адекватной ситуации.

Bortnikova O. Retrospective analysis of philosophical, psychological, economic and pedagogical ideas of education of adaptive style of literacy of personality

The article on the interdisciplinary level reproduces the evolution of the ideas of upbringing the adaptive style of personality leadership. It is noted that the issues of realization of the leader's human potential became the subject of interest of thinkers since the ancient civilizations of the East. It focuses on the characteristic features of the interpretation of the style of leadership in various historical epochs, from the Ancient East, Antiquity, the Middle Ages, the Renaissance and the Reformation to the Enlightenment, the New and Newest times. In the description of the phenomenon under study, the property of thinkers and scientists of various branches of knowledge and sciences such as philosophy, economics, sociology, political science, psychology, leaderology and pedagogy are used.

Key words: style of leadership, evolution of ideas of person's education, adaptive ability of a leader, ability to apply leadership style adequate to the situation.

Стаття надійшла до редколегії 17.11.2017